

Het Brieven aan de Toekomst archief: toegang en inhoud

Met behulp van een elektronisch trefwoordenregister, dat op het Meertens Instituut is ontwikkeld voor de ontsluiting van het briefmateriaal, is het mogelijk om snel en eenvoudig statistische en inhoudelijke kenmerken van de brieven te achterhalen. Elke brief is ingevoerd op een elektronisch fiche en voorzien van een nummer waaronder deze is terug te vinden in het archief. Het fiche is ingedeeld in de rubrieken 'adres- en persoonsgegevens' en 'technische en inhoudelijke gegevens'. Adres- en persoonsgegevens worden alleen vermeld als de briefschrijver die zelf vermeldt of opgeeft, of als die uit de inhoud van de brief eenduidig naar voren komen. Onder persoonsgegevens vallen naast geslacht, geboortejaar, geboorteplaats en burgerlijke staat, ook beroep of opleiding en religieuze gezindte. In de categorie 'technische gegevens' wordt aangegeven of het om handgeschreven of getypte brieven gaat, uit hoeveel kantjes de brieven bestaan, of er bijlagen in de vorm van foto's en tekeningen zijn, of dat de brief onderdeel uitmaakt van een collectieve inzending, d.w.z. dat er meer dan één brief in de envelop zat. Bij brieven die deel uitmaken van een collectieve inzending is in het veld 'vrije opmerkingen' systematisch aangegeven om wat voor soort instelling het gaat (bijvoorbeeld school of bejaardentehuis), de bijbehorende naam- en adresgegevens, en of er voorwerpen of bescheiden met de brief zijn meegestuurd.

In de rubriek 'inhoudelijke gegevens' is elke brief getoetst aan 23 themata, waaronder 'voeding', feest/ritueel' en 'politiek/samenleving/levensbeschouwing'. Ook hier worden in het veld 'vrije opmerkingen' eventuele bijzonderheden vermeld. Soms is dit veld ook gebruikt om kort de sfeer of inhoud van een brief te beschrijven. In de meeste gevallen is het opmerkingenveld onbeschreven. Een thema is in principe aangekruist als de briefschrijver wat dieper ingaat op het onderwerp.

Het team dat zich bezighield met de invoer van de briefgegevens is wisselend van samenstelling geweest, zodat individuele opvattingen ten aanzien van de invoercriteria en de interpretatie van brieven van invloed zijn geweest op de systematiek van het gegevensbestand. Vandaar dat in het open veld het zoeken naar brieven op woord(delen) geen volledig beeld oplevert. Hetzelfde geldt voor het open veld 'beroep' in de rubriek 'persoonlijke gegevens'. Hier is het niet de subjectieve interpretatie van de invoerders die van invloed is op het zoekresultaat, maar juist dat er verzuimd is om beroepen in categorieën onder te verdelen. De beroepsomschrijving is vaak letterlijk overgenomen van de auteur zelf. Zodoende staat de ene briefschrijver te boek als 'ambtenaar', terwijl de ander omschreven staat als 'beleidsmedewerker bij de gemeente'. Er moet dus rekening gehouden worden met het feit dat het gebruik van het elektronisch trefwoordenregister als zoekmachine geen allesomvattend en representatief beeld oplevert.

Belangrijke statistische gegevens

- Het totale archief bestaat uit 39.571 inzendingen.¹ Hiervan mogen er 6.882 vanwege beperkende bepalingen nog niet worden geraadpleegd.² De auteurs van deze brieven

---

¹ Door een foutieve telling leefde de organisatie aanvankelijk in de veronderstelling 52.000 brieven te hebben ontvangen zoals uit het voorwoord van de bloemlezing blijkt. Zodoende is er abusievelijk begin juli 1998 een vijftigduizendste briefschrijver gehuldigd te Beverwijk.

² Deze vormen een aaneengesloten reeks in de 'staart' van het archief (nrs. 32.647 t/m 39.571).

hebben gebruik gemaakt van de optie die hen geboden is om hun inzending voor 50 of 100 jaar ongelezen op te laten bergen in het archief. Opmerkelijk is dat ruim tweederde van deze ongelezen brieven van scholen afkomstig is. Velen hebben ook zelf een jaartal of geheimhoudingstermijn gesteld die afwijkt van 50 of 100 jaar, variërend van één tot 100.000 jaar. Om ook deze brieven goed te kunnen conserveren heeft de organisatie de afzenders van deze brieven schriftelijk benaderd voor toestemming om de brieven toch uit de envelop te mogen halen, zonder deze evenwel te lezen.³ Niet meer dan 701 briefschrijvers hebben hier daadwerkelijk gehoor aan gegeven: 6.181 brieven blijven bewaard in hun oorspronkelijke envelop.

- Het aantal collectieve inzendingen afkomstig van lagere en middelbare scholen is overweldigend, namelijk 20.707 inzendingen of te wel 52% van het totale archief. Daarmee vormen de 'schoolbrieven' een geheel eigen categorie binnen het archief. Deze brieven zijn geschreven als schoolopdracht en niet uit eigen beweging zoals doorgaans het geval is bij de volwassen briefschrijvers. Dit heeft de inhoud en aard van de brieven uiteraard beïnvloed: de lengte van deze brieven bestaat vaak uit enkele regels en/of een tekening.⁴

- Bijna 60% meer vrouwen dan mannen hebben de moeite genomen om een brief aan de toekomst te schrijven.⁵

- Het aandeel volwassen briefschrijvers bestaat voor het grootste deel (58%) uit 50-plussers, in het bijzonder VUT-ers en gepensioneerden.⁶ Hun relatieve oververtegenwoordiging valt mogelijk te verklaren doordat deze groep over meer vrije tijd beschikt.

- Het aantal brieven van allochtonen is zeer beperkt. Volwassenen uit die groep zijn nauwelijks vertegenwoordigd. Hun deelname blijft vrijwel beperkt tot die afkomstig van scholen. Daarnaast zijn de brieven die in het Turks of Arabisch zijn geschreven (41 stuks) niet vertaald. Omdat de inhoud van deze brieven niet bekend is konden deze niet thematisch worden geselecteerd en zijn ze niet in het elektronisch trefwoordenregister opgenomen.⁷

Geografische spreiding⁸

Noord-Holland is met 3.330 brieven de grootste leverancier aan het archief, kort daarop gevolgd door Zuid-Holland (3.269), Noord-Brabant (2.860) en Gelderland (2.576). In inwonertal zijn dat dan ook de vier grootste provincies van Nederland en zeggen deze cijfers dus weinig. Kijken we naar het deelnamequotiënt, dat de verhouding tussen het inwonertal en het aantal brieven per provincie uitdrukt in promille, dan blijkt Noord-Holland (1.34) veel hoger te scoren dan Zuid-Holland (0.97) en heeft de provincie Utrecht (1.48) naar verhouding het hoogste aantal BadT-deelnemers van de randstadprovincies. Wat bij de cijferanalyse echter het meest in het oog springt is de naar

---

³ Brieven die gewoon mochten worden gelezen zijn ontdaan van zaken die het papier op de duur kunnen aantasten, zoals nietjes, clips en vouwen. Vervolgens zijn ze in een zuurvrije envelop gedaan.

⁴ Ook in de Deense en Zweedse dagboekprojecten was er sprake van een enorme respons van scholen.

⁵ Gebaseerd op basis van die brieven waarvan het geslacht van de auteur te achterhalen is (N= 31.391).

⁶ Gebaseerd op basis van die brieven waarvan de leeftijd van de auteur te achterhalen is (N= 25.957).

⁷ De onvertaalde brieven zijn in een aaneengesloten reeks gearhiveerd, briefnummers 33.349 t/m 33.390. De brieven die in een West-Europese taal zijn geschreven, zijn meestal wel vertaald.

⁸ De statistische berekeningen die volgen zijn gebaseerd op het totaal van brieven waarvan de postcode adressering bekend is (N= 18.759).

verhouding grote respons vanuit de noordelijke provincies: Groningen spant de kroon (1.56), gevolgd door Drenthe (1.48) en Friesland (1.36). Gemiddeld is de relatieve deelname van de drie noordelijke provincies aan BadT (1.46) daarmee aanzienlijk hoger dan in de rest van Nederland (1.16). Ondanks de kleine inwonertallen zijn de noordelijke provincies hierdoor binnen het geheel toch nog redelijk vertegenwoordigd. Bij de regionale spreiding speelt leeftijd vermoedelijk een rol van betekenis: in de noordelijke provincies is meer dan elders sprake van vergrijzing. Gezien het feit dat oudere mensen oververtegenwoordigd zijn, is de hoge deelname in noord-Nederland niet verwonderlijk. De best vertegenwoordigde gemeente in het archief is Amsterdam met 1148 brieven, ruim twee keer meer dan de overige grootstedelijke Nederlandse gemeenten Rotterdam (537), Den Haag (446) en Utrecht (427). Heerhugowaard scoort met 452 inzendingen in verhouding tot haar inwonertal bijzonder hoog. Hier heeft een lokaal radiostation een radiospotje gemaakt dat regelmatig tussen de programma's door werd uitgezonden.

Anderssoortige inzendingen

Het archief bestaat niet alleen uit brieven. Er zijn ook voorwerpen meegezonden, die al dan niet betrekking hebben op wat de afzender die dag deed. Zo zijn er foto's, tekeningen, treinkaartjes, filmkaartjes, menu's e.d. aangetroffen in brieven; maar ook audiovisueel materiaal, zoals cassettebandjes, videobanden, DAT-tapes en Cd-Roms.⁹ Er is, om maar iets te noemen, een leren schooltas ingezonden met daarin brieven van leerlingen. Een enkeling is zover gegaan om complete plak- en knipselwerken of fotocollages samen te stellen. Weer anderen lieten het autobiografische aspect achterwege en stuurden enkel een tijdschrift of krant toe. Er is dus geen sprake van selectie geweest bij de archivering van het materiaal; in principe zijn alle inzendingen opgenomen in het archief. Zelfs de e-mails waarin belangstellenden informatie over het project opvragen zijn als brief aan de toekomst gearhiveerd.

Populaire en impopulaire onderwerpen

Bepaalde thema's keren voortdurend terug. Veel brieven schrijvers hebben uitvoerig beschreven wat zij die dag aten, vooral het ontbijt is daarbij goed gedocumenteerd. Het nieuws van 15 mei 1998 is door velen aangehaald, vooral de dood van Frank Sinatra en de rellen in Indonesië die tot het aftreden van president Suharto hebben ingeleid. Wat betreft dat laatste hebben veel mensen hun bezorgdheid uitgesproken. Ook werd er veel getuind of enkel in de tuin vertoefd. Het warme weer is ook telkens weer genoemd. Vooral moeders hebben veelvuldig over hun gezinnen geschreven. Oudere mensen hebben vaak uit hun herinnering geput: naast de vijftiende mei beschreven zij gebeurtenissen in het verleden. Hier krijgt de dagbeschrijving meer weg van een levensloopverhaal of van memoires. Schoolkinderen tot slot schrijven massaal over welke vakken ze die dag hadden op school, wie hun vriendjes zijn en wat voor dingen ze graag met hen doen.

Sommige thema's vallen juist op doordat er zeer weinig over is geschreven, zoals bijvoorbeeld de Nederlandse politiek. Dit is des te opmerkelijker aangezien een week eerder parlementsverkiezingen waren gehouden. Dit heeft helemaal niet doorgewerkt in de brieven. Het ging Nederland dan ook voor de wind en er waren nauwelijks controversiële onderwerpen die een polariserend effect hadden op de samenleving. Er is

---

⁹ Dit vergankelijke materiaal is opgeslagen in een aparte koelruimte.

geschreven over werk, maar nauwelijks over werkloosheid. Dit in tegenstelling tot de Deense brieven die zijn geschreven in een periode van economische recessie begin jaren '90. Een ander onderbelicht thema is seksualiteit, voor velen mogelijk nog een taboe-onderwerp of te intiem om in de brief te bespreken. De organisatie had gehoopt dat dergelijke onderwerpen toch hun beslag zouden krijgen in de brieven, er vanuit gaande dat deze dagbeschrijvingen misschien een gelijksoortige vertrouwelijke functie zou vervullen als dagboeken.

Verder geven opvallend veel volwassen briefschrijvers blijk van belangstelling voor regionale geschiedenis, heemkunde of genealogie. Het betreft een groep mensen dat zich betrokken voelt bij kennis over het verleden en historische documentering. Waarschijnlijk hebben zij zich daardoor makkelijker kunnen vereenzelvigen met de doelstelling van het project Brieven aan de Toekomst. Maar evenals ten aanzien van de schoolkinderen houdt de hoge respons hier sterk verband met de wervingscampagne, waarin historische verenigingen en heemkunderaden actief waren betrokken bij de promotie van Brieven aan de Toekomst onder hun leden en bredere achterban.

Ten aanzien van religiositeit en spiritualiteit lijkt menige briefschrijver minder terughoudend. Deze zaken blijken een sterke rol te spelen in het leven van een grote groep briefschrijvers en maken deel uit van hun dagelijks leven. Mogelijk kan dit verband houden met het relatief grote aandeel van ouderen onder de briefschrijvers, wier leven meer kan zijn beïnvloed door kerk en religie dan onder jongere generaties. Is de positie van de gevestigde kerkgenootschappen in het openbare leven verzwakt, religie en spiritualiteit lijken als individuele overtuiging en levensopvatting niet aan betekenis te hebben ingeboet. In de brieven wordt zowel over traditionele en geïnstitutionaliseerde vormen van religie geschreven als over esoterische vormen, waaronder spirituele workshops, yoga en meditatie.